

Recente roofvogelliteratuur

Rob G. Bijlsma

Agostini N., Panuccio M. & Massa B. 2005. Flight behaviour of Honey Buzzards (*Pernis apivorus*) during spring migration over the sea. *Buteo* 14: 3-9.

Onder het mom van de LPU buitelen de stukjes over trek van Wespendienven (en andere roofvogels) rond Italië en de Middellandse Zee over elkaar heen. Hier werd naar vlieggedrag van Wespendienven gekeken tussen 29 april en 16 mei 2001, onder invloed tot atmosferische omstandigheden. De meeste groepen passeerden rond het middaguur, maar ook vertrokken ze 2-3 uur voor zonsopgang (wat de auteurs doet vermoeden dat ze 's nachts moeten vliegen; het vertrek is immers van een eiland op 230 km afstand van de Italiaanse kust). Ze hadden een voorkeur voor rugwinden en zwakke zijwinden; in het eerste geval kwamen ze zelfs tot schroeven boven zee. Merkwaardig genoeg wordt in dit stuk met geen woord gerept over de serie artikelen die M. Thake over hetzelfde onderwerp publiceerde in *Il-Merill* in de jaren zeventig en tachtig. (nicolantonioa@tiscalinet.it).

Agostini N., Premuda G., Mellone U., Panuccio M., Logozzo D., Bassi E. & Cocchi L. 2005. Influence of wind and geography on orientation behavior of adult Honey Buzzards *Pernis apivorus* during migration over water. *Acta Ornithologica* 40: 71-74.

Zie boven. Wespendienven gebruiken de wind om op de energiezuinigste manier de centrale Middellandse Zee over te steken; daartoe nemen ze vaak hun toevlucht tot een boogvormige vlucht in plaats van een rechte lijn tussen Pantelleria en Tunesië. (nicolantonioa@tiscalinet.it).

Agostini N., Premuda G., Mellone U., Panuccio M., Logozzo D., Bassi E. & Cocchi L. 2004. Crossing the sea en route to Africa: autumn migration of some *Accipitriformes* over two central Mediterranean islands. *Ring* 26(2): 71-78.

Zie boven. Najaarstrekellingen op de eilandjes Marettimo en Pantelleria (tussen Sicilië en Tunesië), van voornamelijk Wespendif (4045 ex., daaronder 3830 adult en 215 juveniel) en Zwarte Wouw (n=2489). Adulte Wespendienven worden geacht ZW en ZO om de Middellandse Zee te vliegen, maar dit cohort hield zich duidelijk niet aan de regels. De juvenielen vlogen vaak met de adulten mee, wat ook bij de Aasgieren werd opgemerkt (62 adult, 6 juveniel, 4 onvolwassen; over Marettimo). De 100-en Bruine Kiekendienven vlogen vooral over Pantelleria; vrouwen waren talrijker dan mannen (372 resp. 298 ex.). (nicolantonioa@tiscalinet.it).

Agostini N., Baghino L., Panuccio M., Premuda G. & Provenza A. 2004. The autumn migration strategies of adult and juvenile short-toed eagles *Circus gallicus* in the central Mediterranean. *Avocetta* 28: 37-40.

Zie boven. De Slangenarenden die via Italië de Middellandse Zee oversteken, zijn overwegend juveniel. Voor een zwever is dat riskant. Met een snelheid van 13.5 m/sec doen ze er van de kust van Italië (vertrek bij Capri) al 7 uur over om Marettimo te bereiken. De passage in september piekt op de 22ste. (nicolantonioa@tiscalinet.it).

Andersen D.E., DeStefano S., Goldstein M.I., Titus K., Crocker-Bedford C., Keane J.J., Anthony R.G. & Rosenfield R.N. 2005. Technical review of the status of Northern Goshawks in the Western United States. *J. Raptor Res.* 39: 192-209.

De Haviken broedend ten westen van de 100° meridiaan in de USA werd recent de status van "bedreigd of gevaar lopend" ontnomen op basis van een literatuurstudie door de US Fish and Wildlife Service. Deze studie gaat na of dat terecht was, en tevens of het om een aparte ondersoort gaat met een afwijkende genetische structuur en of aaneengesloten oud bos van cruciale betekenis is als leefgebied. Er werden geen aanwijzingen gevonden voor het bestaan van genetische verschillen tussen Haviken uit de westelijke en oostelijke Verenigde Staten. Hoewel Haviken vaak late successiestadia van bos kiezen om te broeden en te jagen, is het aangeven van

de havikverspreiding op grond van het voorkomen van dit bosstadium onjuist. De trend van de westelijke Haviken kan op basis van de bestaande informatie niet duidelijk worden gedefinieerd. De conclusie van de USFWS is dus wat voorbarig (dea@umn.edu, voor complete rapport zie <http://www.wildlife.org>).

Bijlsma R.G. & van den Brink B. 2005. A Barn Swallow *Hirundo rustica* roost under attack: timing and risks in the presence of African Hobbies *Falco cuvieri*. *Ardea* 93: 37-48. In ZO-Nigeria ligt een enorme slaappleats van Boerenzwaluwen midden in tropisch regenwoud (1.5 miljoen zwaluwen op enig moment). De vogels gebruiken olifantsgrasvelden op berghellingen om te slapen. Deze locatie wemelt van de predatoren, overwegend van lokale origine. Niet zo gek, want slaappleatsen zijn soms decennia achtereenvolgend in gebruik. Een voorgekookte voedselbonanza! Maar die zwaluwen zijn natuurlijk niet op hun achterhoofd gevallen. Door in de schemering te arriveren en te vertrekken, samen te ballen in enorme massa's en in zeer korte tijd gesynchroniseerd in te vallen of te vertrekken, maken ze het de roofvogels erg moeilijk om een prooi te slaan. De Afrikaanse Boomvalken op deze slaappleats pasten zich volledig aan: ze arriveerden 's ochtend vroeg 2-14 minuten eerder dan de eerste zwaluw vertrok (in de diepe schemering), en jaagden voornamelijk op groepjes tot 50 exemplaren. De massa lieten ze links liggen. De kleine groepjes achtervolgden ze in stootduik (van enige hoogte) of door ze naar beneden te drukken en tegen de bosrand aan te jagen waar de daaropvolgende paniek volstond om hun slag te slaan. Gemiddeld was 38% van hun jachtvluchten succesvol, een hoog percentage voor een vogelvanger. Omdat de zwaluwen in zeer korte tijd vertrokken, konden de lokale valken nooit meer dan één zwaluw pakken en opeten. Maar vermoedelijk wel altijd één zwaluw in de ochtend en één zwaluw in de avond (overdag waren er geen zwaluwen in dit gebied). Dat alles bij elkaar komt neer op een gezamenlijke vangst van 2500 zwaluwen in de periode dat ze aanwezig zijn (6 maanden, 7 valken). Een peulenschil op de ettelijke miljoenen die van deze slaappleats gebruik maken, en in het niet zinkend bij de minimaal 100.000 zwaluwen die de lokale bevolking elk jaar op ingenieuze voor de pot vangt. Niettemin mogen we verwachten dat de aanwezigheid van predatoren sec grote invloed heeft op het gedrag van de zwaluwen, zelfs al worden er maar weinig gevangen. De continue dreiging dwingt de zwaluwen met slimme aanpassingen te komen, zoals bovengenoemde en - waarschijnlijk - het zo lang mogelijk wachten met opvetten voor het vertrek naar de broedgebieden in Europa, zoals bleek bij de vangsten van zwaluwen op deze slaappleats (rob.bijlsma@planet.nl).

Bijlsma R.G., van Manen W. & van der Kamp J. 2005. Notes on breeding and food of Yellow-billed Kite *Milvus migrans parasitus* in Mali. *Bulletin African Bird Club* 12: 125-133.

Gedurende januari en februari van twee winters werden nesten van de lokale Geelsnavelwouwen in de Binnendelta van de Niger in Mali onderzocht op bezettingsgraad, broedsucces en voedselresten. Bezette nesten lagen nabij dorpjes en in de buurt van permanent water, mits er bomen stonden. Broeden was asynchroon, getuige het gelijktijdig voorkomen van verlate broedplaatsen, groepen niet-broeders, aanwezigheid bij nesten zonder territoriaal gedrag, prenuptiaal gedrag, balts, copulaties, incomplete en complete legsels, en nesten met jongen van 7-28 dagen oud. Niet-broedende paren en verlaten nesten bevonden zich altijd >5 km van permanent water. Mogelijk zijn dergelijke paren en nesten actief cq. bezet in de regentijd (juli-augustus). In de Binnendelta broedden de paren tijdens de vloed van de Niger (november-maart). Tijdens een lage vloed, zoals in de winter van 2004/05, ziet kennelijk een fors deel van de paren af van broeden (weinig nesten bezet), terwijl bij een hoge vloed (winter 2003/04) meer paren tot broeden overgaan. Dit heeft sterk te maken met het voedselaanbod. Op basis van 152 prooiersten op en onder 25 nesten bleken de vrouwen voornamelijk vissen (minstens 6 soorten) en amfibieën (minstens 3 soorten) te eten, aangevuld met vogels (minstens 13 soorten) en zoogdieren (4 soorten). Een fors deel van deze prooiën werd gejat bij de lokale vissers, die vis te drogen leggen of weggooien en veel vogels vangen die ze maar ten dele zelf verorberen. Als zodanig zou je de vrouwen commensaal aan mensen kunnen noemen, met de aanwezigheid van permanent water als cruciale nevenfactor. Van de gevonden legsels en jongen worden maten en gewichten gegeven. Hoewel algemeen in geheel Afrika buiten de tropen is deze soort toch weinig onderzocht in West-Afrika (rob.bijlsma@planet.nl).

Blumstein D.T., Bitton A. & Da Veiga J. 2005. How does the presence of predators influence the persistence of antipredator behavior? J. Theoretical Biology doi:10.1016/j.jtbi.2005.08.011.

In een virtuele wereld trainden de auteurs een neurale netwerk onderscheid te maken tussen de verschijningsvormen van predatoren en niet-predatoren. Deze konden eten, voorkomen dat ze werden opgegeten en vluchten bij nadering door predatoren. Van die laatste varieerden dodelijkheid, mutatiesnelheid en herkenningssnelheid in het model, en uitgerekend voor 500 generaties. Bij verdwijning van predatoren bleek de selectiedruk op het vermogen predatoren te herkennen snel te verminderen. Het zijn de kosten van ontsnapping die de prooidieren scherp houden; zonder die kosten verslapt de aandacht; een mooie theoretische onderbouwing van wat empirische gegevens ook al suggereren, zie Bijlsma & van den Brink hierboven (marmots@ucla.edu).

Boele A., Hustings F., van Kleunen A., van Turnhout C. & Plate C. 2005. Een kwart eeuw Punt-Transect-Tellingen van wintervogels in Nederland (1980-2004). SOVON-monitoring-rapport 2005/02. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

Gestandaardiseerde punttellingen (hier die van december) worden gebruikt om aantalsverlopen van talrijke wintervogels vast te stellen. Minder dan 10% van de routes wordt langer dan 20 jaar geteld; in de overige routes zit vrij veel verloop. De spreiding over het land ziet er goed uit (maar dit betreft een sommatie van alle routes). Blauwe Kieken werden gemiddeld op 13% van de routes gezien, overwegend langs de kust en in Drenthe. In laag-Nederland vindt een constante afname plaats; in hoog-Nederland is eerder het omgekeerde het geval. Per saldo worden 's winters echter steeds minder vaak Blauwe Kieken gemeld (minder toestroom vanuit Fennoscandinavië). De Havik laat een sterke toename in laag-Nederland zien, echter recent een terugval in hoog-Nederland naar het niveau van de jaren tachtig (hoewel niet duidelijk uit de grafiek naar voren komend, gemiddeld op 16% van de routes in 2000-04). Dat laatste heeft niet alleen te maken met afnemend broedsucces (wat wordt daar trouwens mee bedoeld: minder jongen per paar, minder jongen per succesvol paar, minder broedende paren?) maar ook met reëel dalende aantallen Haviken in Oost-Nederland. De Sperwer laat geen duidelijke ontwikkeling zien (gemiddeld op 37% van de routes gezien), mogelijk licht negatief in Noord-Brabant en Limburg. De Buizerd nam sterk toe, en wordt tegenwoordig gemiddeld op 94% van de routes gezien (tegen 70-80% in de jaren tachtig). Dat strookt met de ingebruikneming van West-Nederland als broedgebied. Hoog-Nederland vertoont een daling sinds de late jaren negentig, wat enigszins merkwaardig is omdat de broedpopulatie hier niet afneemt (al wordt dat wel gesuggereerd, maar ik weet niet waarop dat is gebaseerd). De afname van de Ruigpootbuizerd, vroeger een vrij normale overwinteraar, komt duidelijk naar voren. Van de winterpopulatie in Nederland is bijna niets meer over (1-3% van de routes), waarvan sommige waarnemingen misschien ook nog eens foutief zullen zijn. De reden ligt ongetwijfeld in Scandinavië, waar diverse populaties muizen structureel zijn ingestort. De Torenvalk vertoonde in hoog- en laag-Nederland identieke trends: afname in midden jaren tachtig, sterke toename nadien (vooral 1989-90, twee zeer goede muizenjaren), en schommelende stabilisering op wat lager niveau sindsdien. Echte uitschieters, afgezien van 1989-90, ontbreken. Smellekens werden gemiddeld op 3% van de routes gezien, vooral in West-Nederland, met sterke schommelingen (logisch gezien de kleine aantallen) zonder duidelijke toe- of afname in de tijd. De Slechtvalk werd weinig gezien in de jaren tachtig, sindsdien echter steeds vaker met sterk toenemende tendens (tegenwoordig op 5-7% van de routes, 6x talrijker dan in de jaren tachtig). De lage delen van het land zijn meer in trek dan de hoge delen, een duidelijke voedselkwestie. Op de hoge gronden blijft de soort schaars, zeker nu daar de biomassa van prooi is ingestort. Dat laatste wordt maar deels bevestigd door de overige soorten die in dit rapport worden behandeld, dus niet bij Houtduif, Veldleeuwerik, Merel, Kramsvogel, Gaai, Spreeuw, Vink en Geelgors, maar weer wel bij Grote Lijster (zandgronden), Matkop, Zwarte Mees, Ekster, Zwarte Kraai (zand), Huis- en Ringmus. Dit alles smeekt om een meer gedetailleerde analyse, inclusief een ijking van de betrouwbaarheid van deze telmethode als monitoringvehikel.

Boileau N., Lefevre S., Holfhof M. & Bretagnolle V. 2005. Emancipation et dispersion chez les juvéniles de Faucon crécerelle *Falco tinnunculus*. *Alauda* 73: 448-449.

Met behulp van radiotelemetrie en kleurringen werden 25 juveniele Torenvalken na het uitvliegen gevolgd (1 uur per dag) tot aan de verdwijning van de geboorteplek. Gemiddeld bleven de valken 18.5 dagen (spreiding 9-31) binnen 2 km van de geboorteplaats. Die tijd was onafhankelijk van het tijdstip van uitvliegen (vroeg of laat in seizoen), gewicht vlak voor het uitvliegen of positie binnen het nest. Ze doodden hun tijd voornamelijk met poetsen, rusten en korte stukjes vliegen. Onderlinge agressie tussen nestgenoten was gering. Jachtgedrag begonnen ze vanaf de 9de dag na het uitvliegen te vertonen; op dag 13 was dat al toegenomen tot 50% van hun dagelijkse activiteiten. De voeding van de jongen na het uitvliegen is voornamelijk een taak van het mannetje (gemiddeld 0.5 prooi/uur in de eerste 12 dagen na het uitvliegen, daarna verminderde zijn inbreng aanzienlijk). Gemiddeld kregen de jongen twee prooien per dag (80% bestaande uit muizen) (breta@cebc.cnrs.fr).

Bollmer J.L., Whiteman N.K., Cannon M.D., Bednarz J.C., de Vries T. & Parker P.G. 2005. Population genetics of the Galápagos Hawk (*Buteo galapagoensis*): genetic monomorphism within isolated populations. *Auk* 122: 1210-1224.

Galapagosbuizerds zijn standvogels die op een beperkt aantal eilanden van de Galapagos voorkomen. Het feit dat ze polyandrie vertonen, en daarbij onderling samenwerken, droeg niet bij aan de genetische variatie. De meeste populaties (lees: eilanden) waren genetisch van elkaar te onderscheiden. Hoe kleiner het eiland, hoe groter de genetische uniformiteit binnen de betreffende populatie. Nabije populaties waren genetisch meer gelijk dan vergeleken met verder weg voorkomende populaties. Kennelijk is er bijna geen genetische uitwisseling tussen de eilandpopulaties (jlb.149@studentmail.usml.edu).

Breemen R. van 2005. 2004 een goed wespennestjaar,....? *Hupke* 122: 17-19.

Aantal verwijderde wespennesten door de dierplaagbestrijding van de gemeente Breda in 2003 (N=62) en 2004 (N=2037). De aantallen in 2004 piekten in de periode 25 juni-7 augustus (weergegeven per 10-daagse periode). Indien gemeentes deze informatie systematisch verzamelen, is het een goede indicatie van de wespenneststand ter plekke, en variaties erin over de jaren.

Bunce M., Szulkin M., Lerner H.R.L., Barnes I., Shapiro B. & Cooper A. 2005. Ancient DNA provides new insights into the evolutionary history of New Zealand's Extinct Giant Eagle. *PLOS Biology* 3(1): e9. (gratis te downloaden).

Stel je voor: een arend van 10-15 kg en een spanwijdte van 2-3 m, die een 200 kg zware Moa met één klauw bij de borst vat en met de andere klauw een dodelijke greep op kop of nek uitoefent. Geen fabeltje, maar werkelijkheid in Nieuw-Zeeland voordat de mens daar arriveerde (13de eeuw). Beide zijn inmiddels uitgestorven (door toedoen van de mens). Er wordt vermoed dat de enorme omvang van de Haast's Arend *Harpagornis moorei* evolutionair mogelijk is geweest vanwege het ontbreken van concurrentie met roofzoogdieren (die immers niet voorkwamen in Nieuw-Zeeland).

Clark W.S., Fisher D., Finch B., de Bruijn B. & Shani I. 2005. Status of Beaudouin's *Circus beaudouini* and Short-toed Snake Eagles *C. gallicus* in Kenya. *Bulletin African Bird Club* 12: 150-152.

Waarnemingen van Slangenarend en Beaudouin's Slangenarend uit Kenya, door foto's gedocumenteerd. Tevens karakteristieke kenmerken van beide soorten, en hoe ze uit elkaar te houden.

David F. 2005. Un pèlerin dans la ville. *L'Oiseau* 79: 47-49.

Nadat Slechtvalken sinds de jaren zeventig weer herstel toonden, gingen ze ook in Frankrijk in toenemende mate steden bewonen. Al enkele jaren zijn broedgevallen bekend van de dorpen Cattenom (Moselle), d'Altkirch (Haut-Rhin) en d'Abi (Tarn). Daar kwam in 2004 de kathedraal Notre-Dame van Lourdes bij, en in 2005 de kathedraal van Troyes.

Dijk J. van 2005. Torenvalken gedijen goed op potgrond. *Zwols Natuur Tijdschrift* 12(4): 11-12.

Succesvol broedgeval in 2005 van Torenvalk in bloembak aan bewoonde sloopboerderij bij Zwolle (6 jongen). Dit verschijnsel is massaal bekend van steden als Tel Aviv en Rome.

Dijk J. van 2005. Zwolse sperwers cultuurvolgers? Vogels in Overijssel 4: 55-65.

Gebied van 12.000 ha rond Zwolle, onderzocht in 2000-05. Aantal territoria nam toe van 15 naar 18; het aandeel succesvolle paren schommelde tussen 59% en 69%. De legselgrootte varieerde van 2-7 eieren, gemiddeld echter rond de vijf. Gemiddeld vlogen er 3-5 jongen uit. Predatie door Haviken werd slechts eenmaal geconstateerd. De meeste paren broeden in de stadsrand (10-14 paren), gevolgd door buitengebied (2-4 paren) en binnenstad (2 paren). Van de 74 gevonden nesten waren er 64 nieuw gebouwd, de rest van het jaar daarvoor. Zeker zes vrouwtjes verbleven vanaf 2000 in hetzelfde territorium. De leeftijden van de broedvogels waren: 1x 2kj, 1x 5kj, 2x 7 kj en 10x adult. Eenmaal werd wisseling van territorium vastgesteld (vrouwtje). De geslachtsverhouding onder de nestjongen was nagenoeg 50-50: 106 mannen op 110 vrouwen. Van 217 geringde nestjongen werden er tot en met juni 2005 17 teruggemeld (3 man, 14 vrouw), daarvan 35% als raamslachtoffer, 29% door verkeer en 6% elk door elektrocutie en predatie (rest onbekend). Huismussen waren met 39% de belangrijkste prooi, gevolgd door kool- en pimpelmees (12.6 en 9.4%), spreuw (8.6%), witte kwikstaart (4.8%) en merel (4.3%) (op 787 prooien) (jwhvdijk@wxs.nl).

Dixon A. 2005. Falcon population estimates: how necessary and accurate are they? Falco 25/26: 5-8.

De Sakervalk staat onder zware druk, door massale vangst voor de valkerij en door sterfte als gevolg van grootschalig gebruik van rodenticiden in Mongolië (de enige populatie die nog floreerde). De huidige schattingen van de wereldpopulatie komen uit op 10.000 paren in 1990 en 4000 in 2003 (International Wildlife Consultants, P.O. Box 19, Carmarthen, SA33 5YL, UK).

Dixon A. 2005. Saker Falcons in north-east Africa. Falco 25/26: 9.

Opmerkelijke waarneming van 27 Sakers in Ethiopië in november 2004. Gewoonlijk zeer zeldzaam. Gezien ook de talrijkheid van andere vogelsoorten in dezelfde regio lijkt het dat - door onbekende oorzaken - veel vogels zuidelijker hebben overwinterd dan ze normaliter doen.

Dombrowski V.C. & Ivanovski V.V. 2005. New data on numbers and distribution of birds of prey breeding in Belarus. Acta Zoologica Lituonica 15: 218-227.

In 1998-2002 werden alle roofvogels in Wit-Rusland (207.000 km²) geteld met behulp van habitat-representatieve punttellingen (inclusief boomtoppen) en plots (in totaal 9000 km² gedekt). Ze komen uit op (in paren): 8000-11.000 Wespendienven, 200-300 Zwarte Wouwen, 3-10 Rode Wouwen, 85-105 Zearenden, 530-700 Slangenarenden, 6000-9000 Bruine Kieken, 600-800 Blauwe Kieken, 3000-3500 Grauwe Kieken, 3500-5000 Haviken, 6500-8500 Sperwers, 18.000-24.000 Buizerds, 3200-3800 Schreeuwarenden, 150-200 Bastaardarenden, 25-35 Steenarenden, 10-15 Dwergarenden, 150-180 Visarenden, 1200-1700 Torenvalken, 10-30 Roodpootvalken, 300-350 Smellekens, 2500-2700 Boomvalken en 0-3 Slechtvalken (valera@biobel.bas-net.by).

Dufty A.M. & Crandall M.B. 2005. Corticosterone secretion in response to adult alarm calls in American Kestrels. J. Field Ornithol. 76: 319-434.

Veel nestjongen reageren op alarmroepen van hun ouders met anti-predatorgedrag, maar hoe dat precies fysiologisch uitwerkt, is nagenoeg onbekend. In deze experimentele studie bleek het corticosterone-niveau (dat wordt verondersteld energie te mobiliseren op het moment van gevaar) van nestjonge Amerikaanse Torenvalken (15-20 dagen oud) niet te verschillen tussen een groep die werd blootgesteld aan alarmgedrag, en een groep die daarvan was gevrijwaard. (adufty@boisestate.edu).

Duin K. 2005. Oog in oog met Wespendienven. Winterkoning 43: 103-109.

Belevnissen rond een succesvol nest van Wespendief (2 pullen uitgevlogen) nabij Heemskerk, met uitgebreide beschrijving van waarnemingen.

Rest volgt in nummer 2 van 2006 (juni).